

Erindringer fra Abildgaard Vandmølle

Af Robert T. Nielsen, Give

Stående forrest på vognen min ældste bror Nicolaj, bagved vores far, Jens Nielsen. Den lille dreng bag vognen og med trækvogn er undertegnede. Jeg har nok været ca. 7 år på det tidspunkt, så billedet må være taget ca. 1920. Forrest i billedet den gamle vandmølle, som lå ved broen, lige nord for vejen. Nærmest møllen var vandhjulet. Yderst er en stor vandbeholder med en turbine i bunden; den stammede fra den periode, hvor der her blev produceret el til Hurup, som blev ledet til byen med en kobberledning, der løb langs åen.

Den 7. marts 1913 blev jeg født på Hurup hede, på en ejendom som min far selv havde brækket op; den lå på Ashøjgade lige op ad skoven. Efter nogle år hvor han havde fået bygget til og fået det godt i gang, solgte han stedet og købte Abildgaard vandmølle, og det er herfra jeg gerne vil fortælle mine erindringer.

Min far Jens Nielsen var født i Boddum i et lille stråttækt hus, der for længst er nedrevet, det lå på venstre hånd, når man kører ind i Boddum by. Hans far døde meget tidligt fra kone og tre børn, hvoraf min far var den ældste. Han måtte tidlig hjælpe til med at tjene lidt penge og gik f.eks. til Hurup og hentede aviser og var der andre lettere ting, der var nogen der mang-

lede, så tog han det med og for det fik han den fyrstelige sum af 25 øre for hvert ærinde. Siden gik han til Hurup og solgte fisk, det tjente han lidt mere ved.

Min mor var fra Ørum by, hed Mariane og var født Poulsen.

Ved min fødsel var jeg et lille skravl, for øvrigt med kulsort hår. Dengang var det altid hjemmefødsler og en tilkaldt læge sagde »at det skravl må I se at få hjemmedøbt, for han lever ikke til i morgen«. De fik fat i præsten og jeg blev døbt. Senere skulle jeg fremstilles i kirken, men den søndag, hvor det var bestemt, var det et forrygende vejr, snestorm med mange graders frost. Der blev rettet henvendelse til

Høstbillede fra Abildgårds Mølle. Mariane og Jens Nielsen med børn og en feriedreng. På høstmaskinen bagved en nabo.

præsten om udsættelse, men der var ikke noget at gøre, det skulle gennemføres den dag. Da vor egen kirke var lukket pga. reparationsarbejde, skulle det ske i nabokirken. Far og mor fandt på at leje en lukket vogn og med et par fyrige heste foran blev turen gennemført, sommetider ind over markerne. Den samme læge tilså mig flere gange og han gav mig højst to år at leve i. Så er det at man efter et langt liv tænker ved sig selv: der fik du da vist noget foræret!

Jeg var tre år da vi i 1916 flyttede til Møllen, hvor der er en meget forskellig jord bonitet. Almindelig god muldjord, en del svær lerjord, eng og bakker. Det var der vi børn knoklede med jord og dyr, for vor far mente, at der kun kunne blive ordentlige mennesker ud af os på den måde. Det bevirkede at vi fem børn i vores voksne liv blev alt andet end landmænd. Jeg husker fra den tid at vores far sagde til min ældste bror Nicolaj, da han ikke ville arbejde ved landbruget: »Der bliver aldrig et ordentligt menneske ud af dig«.

Da min far købte gården var Møllen nok på retur for flere af gårdene havde fået el, så der var kun de små landbrug tilbage, og de fik jo også efterhånden el. Møllen, der lå nord for vejen, lå med gavlen ud mod vejen, her var der en dør, hvor møllersvenden kunne bære kornet ind. Der var en stor kværn og en kornvalser. Fra begge var der en tragt ned i kælderen, hvor sækkene var hængt på. Her løb det behandlede korn ned i og møllersvenden måtte så igen have

sækkene på nakken og op ad en kampestens trappe med otte trin, det var et slid. Vejen og broen dannede altså en dæmning med to gennemløb, hvoraf det store var næsten lukket, kun med et overløb foroven. Det andet og mindre var der, vandet blev ledt ind i Møllen. Den var der skodder for så vi kunne regulere vandstrømmen ind over vandhjulet. Når maskineriet ikke var i gang, var der helt lukket. Ved det store gennemløb var der altså et vandfald, hvor der var – og skulle være – en lang ruse, der stod på højkant. Rusen skulle altid være fyldt med træuld så åleynglen kunne kravle op i mølledammen og videre op i åen, hvorfra de senere vendte tilbage som store fede blankål. Dem fangede vi en del af, jeg husker en nat, hvor vi fangede syv ål, der tilsammen vejede 30 pund. De var for store til at stege, men blev så saltet; de smagte fantastisk godt med hvid kartoffelstuvning til. Ørrederne gik fra Limfjorden op i åen, tit nogle store krabater helt op til otte pund. Om sådan en ørredfangst har jeg en sandfærdig beretning.

En aften skulle mine forældre i byen. Vi børn fik besked på, at nu var der ikke noget med at vi skulle ud at fiske i åen. De var nu ikke kommet langt hen, før de to største, Nicolaj og Laurits, gjorde sig klar til at fiske efter ørreder. Vi havde en stor karbid lygte; den blev tændt for så kunne vi se fiskene. Der blev altid sat skodder ned for mølledammen, for så var der mindre vand i åen og ørrederne nemmere at fange. De var heldige at fange tolv ørreder, så

Nicolaj med sin første lastbil samt bror - fotograferet på gårdspladsen ca. 1920.

Familiebillede. Pigen er Esther, drengene er fra oven og ned: Nikolaj, Laurids og Robert. Viggo er endnu ikke født.

skulle skodderne trækkes op igen. Laurits skulle lyse med lygten, så Nicolaj kunne se til det. Laurits stod op ad et trægelænder, som imidlertid brast og han styrtede ud i det tre meter dybe vand med lygten i hånden. Han nåede lige at råbe: »Æ druner, æ druner«. Nicolaj råbte nej du gør ej, hvorpå han sprang ud i dammen og fik Laurits bjerget op på det tørre igen. Det var i sig selv en bedrift på en bælgravende mørk efterårsaften. Da mor og far kom hjem og så de tolv ørreder ligge på gulvet i baggangen, faldt der en bemærkning om, at så havde knægtene alligevel været ude at fiske. Da mor åbnede døren til køkkenet og så det våde tøj der hængte over komfuret, skreg hun: »Jens, Jens, æ børn de er druvnet«. Far kiggede lidt på det og sagde lidt ironisk: »Ja, det ku' du vel også tro og så er de gået herop og hængt deres tøj op«! Det var forskellen på de to: mor, der til enhver tid troede på al landsens ulykker og far, den rolige nøgterne, der altid tænkte sig om.

Det omtalte ålepas blev kontrolleret hvert år af to fiskeri betjente, der kom sejlende til Visby Å købmandshandel, hvor de gik i land. Herfra kom de så gående til Møllen og de kom som regel ved middagstid, for så var de klar over, at de blev budt på middagsmad. Som regel blev de også til eftermiddagskaffe, vi forstod på dem, at det var en dejlig udflugtsdag for dem!

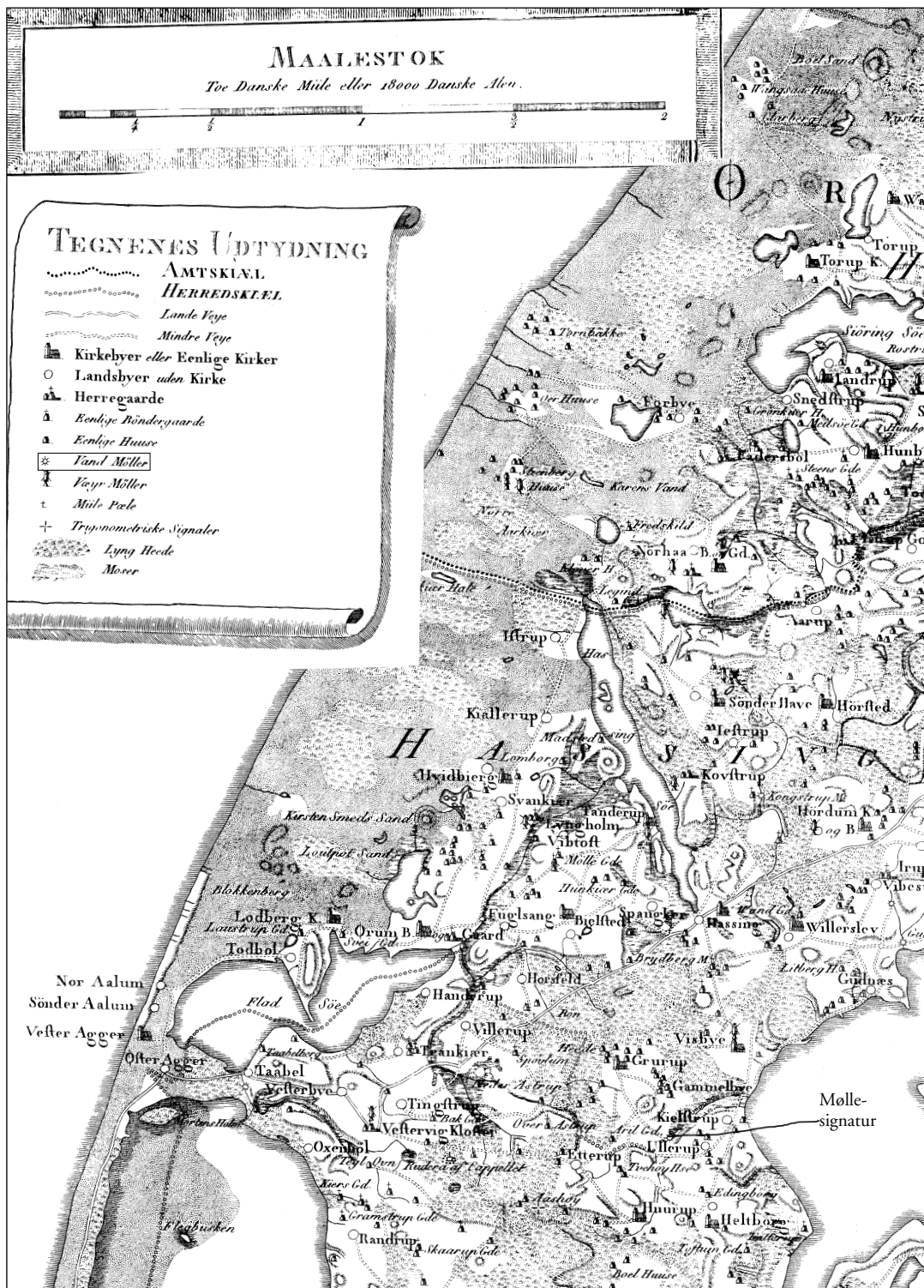
Mølledammen syd for vejen var af forskellig størrelse alt efter hvor megen nedbør der kom. Nede i dalen lå sandgraven, hvor der var flere

slags sand. Far forstod at udnytte det; det grove sand brugtes til at støbe med, det mellemfine til at mure med og det fine sand til at pudse med. Alle der kom for at hente sand blev spurgt om, hvad det skulle bruges til, så de fik det rigtige.

Vi havde en besætning på omkring 25 kreaturer, 2-3 grisesøer, hvor afkommet blev fedet til slagteriet. Desuden en masse fjerkræ: høns, ænder, gæs og kalkuner, som blev slagtet om efteråret og blev bl.a. solgt til Hurup. Jeg kan huske, der kom fire kvinder, der plukkede og skoldede dagen lang i flere dage; da stod der en damp og os over det hele. Om efteråret blev der gerne slagtet to får, lårene blev røgede og der blev lavet meget andet godt af kødet. To gange om året blev der slagtet grise og de var gerne meget store. Vi børn skulle altid røre i blodet, når slagteren havde stukket grisen, det var ikke noget, vi var glade for! Bagefter skulle der laves blodpølse, medister og sylte, det var altid hovedet, der blev brugt til sylten. Der blev også lavet flere andre slags pølser. Tarmene blev gjort rene til det, flæsken blev saltet i nogle trækar, vi havde stående i kælderen.

Når vi havde storvask var det meget anderledes end i dag og meget besværligt. Tøjet skulle først sættes i blød, som det hed. Det foregik i nogle store kar dagen før. Vandet skulle vi hente på gårdspladsen, hvor brønden var; så travede vi børn frem og tilbage med spande, der skulle meget vand til den store gruekedel. Tidlig næste morgen blev der så tændt op under gruekedlen, tøjet skulle koges længe og så tages op og gnides på et vaskebræt, en riflet plade, der var sat i træramme på de tre sider, det var virkelig hårdt arbejde. Derefter skulle tøjet skylles i flere hold vand, vrides med håndkraft og derefter hænges til tørre ude på gårdspladsen. Det fine hvide tøj blev stænket med blegevand inden det blev hængt til tørre, senere blev det strøget eller rullet. Noget af det fine tøj blev vasket i hånden og strøget. Om sommeren blev det fine tøj lagt ud på græsset i en speciel indhegning for at løsgående ænder, gæs og høns ikke skulle gå og klatte på det.

Juleforberedelserne var noget helt for sig selv. Der skulle slagtes en hel del, som ovenfor

Udsnit af Videnskabernes Selskabs Kort fra 1795. Bemærk møllesignatur.

Familiebillede fra Mariane og Jens Nielsens guldbryllop i 1955.

Bagerste række fra venstre: Karl og Esther Steffensen (f. Nielsen), Irmelin og Nicolaj Nielsen, Robert og Lis Nielsen, Minna og Viggo Nielsen, Ane Marie og Laurits Nielsen, Astrid Nielsen (d. a. Ane Marie og Laurits Nielsen) og hendes forlovede Svend Bang.

Forreste række fra venstre: Flemming (søn af Viggo Nielsen), Karen, Arne, Jørgen (d. og s. af Nicolaj Nielsen), Jytte (d. a. Esther Steffensen) Mariane og Jens Nielsen, Jens Frederik (s. a. Laurits Nielsen), Jens Otto (s. a. Viggo Nielsen), Bent (s. a. Nicolaj Nielsen), Hugo (s. a. Viggo Nielsen), Bit (d. a. Robert Nielsen, Betty og Agnete (d. a. Laurits Nielsen)).

beskrevet, vi skulle også være færdige med at tærsk korn, inden jul skulle vi have skåret hakelse til hestene, gruttet kornet til grisene og kørt roer ind til kreaturerne. I det hele taget skulle alt være i orden, så der var nok af alt til efter nytår. I juletiden skulle vi kun passe dyrene og det var gammel skik, at ingen maskiner måtte bruges i hele juleugen. Juleaftendags frokosten var også meget traditionel, der var blodpølse, medister, sylte, frikadeller, steg og meget andet. Der var også alt, hvad der tænkes kunne af pålæg samt hjemmebrygget kogt øl, gloende varmt, jo, det var en stor dag.

Juleaften spiste vi i spisestuen, det var meget højtideligt for der kom vi kun den ene aften om året. Når vi kun var os selv til hverdag, kom vi kun i dagligstuen. Når vi så var færdige med at spise, blev juletræet tændt i havestuen og der stod det i al sin pragt med hjemmelavet julepynt. Så var det som om julefreden sænkede sig over det hele og dagens slid og slæb var glemt.

Der var tændt op i fire kakkellovne, tre i stuerne og en i soveværelset foruden i to komfurer. Der var simpelthen varme over det hele på nær de unges soverum. De juleaftener og juleuger var det bedste, jeg mindes fra mit barndomshjem.

Juledag skulle vi alle til kirke i vores allerfineste tøj. Var der sne, kørte vi i kane, ellers kørte vi i den store charabanc, der kunne hele familien være i. Hestene var i deres fine seletøj, hvor læderet var smurt i sort olie og havde hængt til tørre i flere dage forinden. Det var pudset så det skinnede og der var vist tænkt mere på, hvordan det tog sig ud, end på hvad præsten sagde.

Der var to ting, vi børn beundrede vores far for: at han kunne »stå på skøjter«, som det hed dengang, og så at han kunne svømme, det var der ikke mange, der kunne dengang. Jeg husker engang vi var på besøg på Søgaard i Handrup, hvor en ung mand ville prøve at svømme over

Abildgårds Mølle i dag. Foto: Eigil T. Andersen.

til en lille ø. Undervejs kom han i vanskeligheder og skreg op derude. Far smed hurtigt det meste af tøjet og fik ham reddet op. Jeg kan huske de voksne sagde til far, at »havde du ikke kunnet svømme var han druknet«.

Under første verdenskrig var min far og en broder kommet i gang med at handle huse og gårde og det gik forrygende. Når køberne ikke havde penge til udbetalingen, skrev brødrene under på en veksler. Det gik godt inden krigen, men i efterkrigstiden kom der en voldsom nedgangstid; der var mange af køberne, der ikke kunne klare terminerne og når der ikke blev betalt afdrag, kom der brev fra banken til min far og hans bror. Det drejede sig om store summer og far reddede sig ved at tage lån i ejendommen. Farbror blev ved til det sidste og måtte gå fra gården. Jeg kan huske at far sagde til os børn: »I må aldrig underskrive veksler«, og det tror jeg, vi har holdt. Når far fik holdt op i tide, var det fordi mor bad ham om det. Hun stod jo ene med gården, for far var for det meste ude at handle med ejendomme.

Noget andet, jeg kan huske fra den tid, var at vi havde mistet en hest, så far måtte ud at købe en ny. En fuldvoksen hest var meget dyr, så i stedet købte han to årsplage til 1900 kr. stykket. Året efter var krigen forbi og vi kunne undvære den ene af de nu tre-årige; den blev

solgt for 400 kr., så meget var priserne faldet.

Som barn havde jeg en sælsom oplevelse. Jeg havde af mine forældre fået lov at besøge min fætter i Hurup, jeg var otte år og jævnaldrende. Der var fem km. at gå så jeg startede over middag med besked om at være hjemme inden det blev mørkt. Men min fætter og jeg legede så godt, at det var lige ved at blive mørkt, inden jeg tænkte på at komme hjemad! Jeg tænkte: »Hvis du nu løber over enge og marker og nogle bakker, så er der kun tre km.« – Det havde vi børn godt nok fået besked på at det måtte vi ikke, men nu var gode råd dyre, som man siger, så jeg valgte genvejen og tog benene på nakken. Da jeg kom over en flad bakke mødte der mig et syn, der gjorde mig bange, vil jeg godt indrømme. Jeg løb væk det bedste, jeg kunne, men kom så til at tænke over, at vor far engang havde sagt til os børn, at dersom vi i mørke så noget, der så mærkeligt ud, skulle vi tage det med ro og se godt efter, for der var altid en fornuftig forklaring på det. Det viste sig, at det var tyve harer, der dansede runddans med forpotterne mod hinanden, ind imellem var de nede på alle fire. Jeg har flere gange været ude at læse op og ved flere lejligheder har jeg fortalt om oplevelsen, men der var mange, der ikke ville tro på det, således engang på Nr. Nisum højskole. Heldigvis var der dog en anden, der hav-

de set noget lignende, men dog ikke med slet så mange harer!

En anden oplevelse fra min voksne tid vil jeg også gerne berette om, selvom den ikke foregik her på egnen. Min kone og jeg har boet i Kolding i 32 år og havde sommerhus ved noget der hedder Drejens ved Kolding fjord. En aften, vi var på vej hjem, nærmede vi os den lille landsby Nr. Bjært. Da var byen borte i en tågedis! Oppe i tågen ser vi en afspejling af et flot udenlandsk landskab med kønne huse, store palmer og flotte blomster i en overdådighed, og alt i de skønneste farver! Vi stillede bilen i vejkanten og var så betaget af synet, at vi længe stod og så på det. Omsider kørte vi videre og kom også igennem under tågen, men min kone og jeg var enige om, at det var godt vi var to om at se det her, for ellers ville ingen tro os! Jeg har gennem årene talt med flere kloge folk på det område og fået det svar, at det var et Fatamorgana vi havde set, men ingen af dem havde set det i Danmark, det er især i ørkenen, det forekommer. Jeg har senere kontaktet Voldborg, der havde en serie i »Hjemmet«, hvor man kunne spørge om alt, men han var meget negativ over for det.

Fra min barnetid husker jeg også den spanske syge, der var efterveer fra krigens tid. Vi lå alle til sengs med den. En nabo passede dyrene, vi havde en ældre pige til at passe os; hun gik fra hjem til hjem og fik aldrig den spanske syge. Vores onkel og tante i Hurup købte madvarer til os og kom ud til os med dem. – Vest for vores ejendom boede familien Fomsgaard. Konen i huset hed Laurine og var fra Fyn og brugte det fynske sprog altid. Fomsgaards havde både karl og pige på den lille ejendom. Senere kom der en familie Eriksen, unge mennesker, han var lærersøn fra Ginnerup og hans kone Ida var fra Lodbjerggård. På Ullerup siden boede Senius Lilstoft, som jeg kendte fra barnsben af. Også Anne Lilstoft har jeg kendt siden ungdomstiden. Hos Pejter Vestergaard var min kone kokkepige i et par år. De havde også stuepige.

Vi gik i Gammelby skole ved Grurup og læreren hed Thøgersen (Lærer i perioden 1913-1939 var I. Lyhne Thøgersen, red.). Der var kun to klasser, en for de store, som kun gik 2 dage om ugen i sommerperioden, da de skulle hjælpe til ved landbruget. De små gik 4 dage om sommeren. I vinterperioden var det lige

Vejbroen ved »Møllen« set fra haven. Den gl. mølle lå på den anden side af vejen. Underløbet til højre var normalt delvis lukket, hvorved vandet blev ledt ind i løbet til venstre. Foto: ETA 2002.

omvendt. Dersom vi blev holdt hjemme en dag eller to fordi vi skulle hjælpe, kostede det 7 øre for den første dag, hvorefter »dagsprisen« steg.

Dengang jernbanen kom til Thy var thyboerne meget skeptiske overfor sådan noget ny-modens værk, »den sku de et ha nøj mæ og gør«. Ved indvielsen startede toget fra Struer med en del indbudte gæster og det skulle så holde ved de forskellige stationer for at tage passagerer med. I Hurup var der kun én mand, der vovede pelsen. Da han kom hen til toget og så de fine kupeer, satte han træskoene på peronen. Da toget nærmede sig Thisted, der var endestationen, stillede han sig ved døren, han var kommet ind af. Han blev da gjort opmærksom på, at han skulle ud til den anden side for der lå stationen. Så var det han sagde: »Nej a ska et, for mi træsko står ved den her dår«.

I min barndom var der mange brande, specielt på Mors. En del skyldtes tordenvejr. Morsingboerne forsvarede sig med, at Mors jo lå midt i vandet og derfor var mere udsat. Engang var en thybo kommet over med den lille færge ved Næssund. Han var på vej mod Nykøbing på cykel, da han konstaterede, at der var optræk til torden. Da han kom forbi en ejendom, der lå lige ud til vejen, så han en luge blive åbnet og en tændstik blev holdt ud under stråtaget. Da råbte thyboen: »Hold, hold, det er et herover endnu«. På hjemvejen konstaterede han, at ejendommen stadig lå dér i god behold.

En præst i Thy var flink til at besøge gamle Ane, selvom hun ikke var nem at snakke med. Engang spurgte han, om han ikke skulle synge en sang. »Ja, det ka du godt, så gør a ud og lave æ kaffe«. En anden gang var han henne ved Sofie, som straks gik ud og lavede kaffen. Da hun kom ind igen sagde hun, at nu håbede og troede hun da, at hun havde lavet en ordentlig tår kaffe, hvortil præsten bemærkede, at »ja, her hjælper nok hverken håb eller tro, kun bønner«.

Da Hurup slagteri begyndte sin virksomhed, lod man desværre en masse blod med småkød løbe urenset ud i åen. Dette ødelagde en overgang helt fiskeriet ligesom vore kreaturer heller

ikke længere kunne drikke af åens vand, som de var vant til.

Under den første del af krigen solgte far selve Møllen til Hurup elværk, der ville producere el til byen. Det faldt ikke heldigt ud, så efter krigen købte far Møllen tilbage til en lavere pris.

I 1935 solgte far Abildgårds Mølle. Selve møllehuset blev nedrevet engang i tiden herefter. Det var efter min mening forkasteligt, det var virkelig et godt hus med godt tømmer og murene var heller ikke dårlige. Det møllehus kunne have stået i hundrede år til pryd for ejendommen og som et gedigent minde over en svunden tid.

Mine forældre, Mariane og Jens Nielsen, flyttede til »Skovlund«, en mindre ejendom ved skoven syd for det nuværende Hurupvej. Senere flyttede de til et hus på Søndergade 40. De fejrede guldbrillup i 1955.

Min ældste bror, Nicolaj, startede vognmandsforretning ved Toftegade i Hurup, som siden blev solgt til Frederik Christensen. Nicolaj flyttede til Aalborg egnen, hvor han drev busdrift, »Svenstrup biler«. – Laurids havde landbrug flere steder på egnen, men flyttede til Herning egnen, hvor børnene boede. – Viggo, min yngste bror, flyttede også til Aalborg egnen, hvor han fik en af de første BP servicestationer, den lå på Hobrovej. – Esther blev gift med Karl Steffensen, der i mange år drev en cykel og knallert forretning i Hurup. – Jeg selv blev i nogle år på Bedsted egnen, hvor jeg havde et par mindre ejendomme på skift, derefter Bedsted Mølle, der lå imellem, hvor Erik Linnet senere startede korn- og foderstof forretning og stenhugger Wensien. Senere flyttede vi til Kolding, hvor vi drev en mælk og brød forretning.

Livet for os fem børn fra Abildgård Mølle har formet sig godt og vi må sige, at vi har haft et godt liv. Og det skyldes ikke mindst vore ægtefæller, som i høj grad har været medvirkende hertil.